

Els aplecs populars a la zona del Parc Natural de l'Alt Pirineu. Una celebració comunitària ancestral encara activa

Els aplecs populars, fenòmens culturals i espirituals que tenen lloc en entorns naturals privilegiats, esdevenen un marc interessant on observar les relacions entre la natura, la cultura i l'espiritualitat. L'entorn del Parc Natural de l'Alt Pirineu esdevé una zona privilegiada pel que fa al manteniment d'aquestes celebracions.

D'espais naturals sagrats, se'n troben arreu del món i al llarg de la història de la humanitat, i sempre tenen un especial significat per a la comunitat que s'hi vincula. Moltes vegades els llocs sagrats destaquen perquè la natura mostra en ells algun tret excepcional, que manifesta la seva grandesa, poder o majestat, siguin muntanyes, penya-segats, coves, boscos o rius, o vistes panoràmiques. En altres casos, es vinculen a fenòmens miraculosos o la presència de persones santes. Al Pirineu, aquests 'espais sagrats', molts dels quals poden tenir origen precristià, normalment es troben associats a ermites o monestirs cristians i els seus entorns, i els

aplecs que s'hi celebren representen l'activitat social que, en molts casos, els manté vius i els dóna sentit. A grans trets, els aplecs populars es poden definir com trobades que se situen en plena la natura, vinculades a la religiositat popular i que solen mantenir una estreta relació, ancestral, amb el cicle anual de la vida rural tradicional.

Aplec de Santa Maria de la Torre. Recuperat fa gairebé 30 anys, juntament amb la restauració de l'ermita. Foto: Associació Silene

Benedicció del terme a l'aplec de les Santes Creus de Buiro (1974). Aquesta activitat s'ha perdut en moltes celebracions d'aplecs. Font: Arxiu comarcal del Pallars Sobirà.

És sabut que, en alguns casos, els orígens dels aplecs són prehistòrics i poden estar vinculats a rituals de tribus o clans dels pobles ramaders transhumants. En aquestes muntanyes sembla que va ser a partir del segle XV i XVI, quan en molts d'aplecs es va formalitzar un vincle amb el personatge sant que va adquirir una funció intercessora, similar a la que exercien deïtats anteriors, a voltes per mitjà de relats llegendaris d'aparició de les imatges. El relat d'aquestes aparicions sol seguir uns pocs arquetips que es retroben en molts llocs, amb uns protagonistes comuns: un pastor, el bestiar (un bou o un xai) i una imatge celestial. Per exemple, un pastor observa diversos senyals en animals del seu ramat que mostren un lloc concret; hi va i descobreix, amagada, una estàtua de

la Verge Maria. Un cop hi ha la troballa de la imatge, el poble vol apropiarse'n pel seu benefici particular, però sempre hi ha algun signe miraculós que confirma la decisió sobrenatural, que la imatge representa, de quedar-se en el mateix lloc on fou descoberta. És l'ésser celestial, doncs, el qui porta tota la iniciativa i el que escull el moment i el lloc més adients. Així, el lloc esdevé espiritualment qualificat, manifestat pel desig exprés del personatge sant que la imatge representa, de ser venerada al mateix lloc on va aparèixer.

Ermita de Sant Lliser, al Bosc de Virós. Sant Lliser era advocat per demanar pluja en èpoques de sequera. Foto Oscar Rodbag / Parc Natural de l'Alt Pirineu

El repartiment de caritats era una activitat compartida en diferents aplecs, sovint assumida per les cases fortes i que simbolitzava la germanor. A la imatge, la Caritat de Biuse. Foto: Associació Silene

En aquesta llegenda àuria, la correspondència dels símbols amb el calendari ramader és palesa. El bou (Taure, al mes de maig) o el xai (Àries, a l'abril) simbolitzen l'època en que els ramats transhumants pujaven de les terres baixes, i els que s'havien quedat comencen a sortir dels corrals. La Verge correspon, òbviament, al signe de Virgo (setembre), que és quan comença el període de baixar el bestiar de la muntanya. Aquesta interpretació relaciona les dates de la majoria d'aplecs pirinencs amb el període d'aprofitament de les pastures i conreus de l'alta muntanya. Els aplecs, doncs, són una celebració del bon temps, del període vegetatiu que permet treballar la terra i assegura la continuïtat de la vida. Són també una oportunitat de demanar a les forces celestials que governen la Natura

A Sant Joan de l'Erm encara es manté la processó de la imatge al voltant del temple com un element important de l'aplec. Foto: Associació Silene

que sigui benèvola, per això els aplecs se celebren sempre fora dels nuclis de població. Ningú hi va a cercar cap guany material, tothom hi va a compartir.

El dia de l'aplec, l'ermita o el santuari actua com a centre de trobada, que polaritza l'ordenament de la vida comunal, on acostumen a aplegar-se devots de totes les comunitats que pertanyen al seu radi d'influència. I és aquesta necessitat de retrobament, d'experiència de fraternitat i companyia, d'interacció social, joiosa, senzilla i transparent, una de les motivacions principals per assistir-hi. A més, disposar d'un punt de trobada comú entre diferents pobles ha estat essencial per les relacions en les valls pirinenques: llocs on es feien tractes entre ramaders i pastors,

o trobar cases on servir, per festejar o per trobar parella. Era també el moment d'assegurar el prestigi per part de les cases fortes, demostrant la seva generositat pagant els músics o la *caritat* que repartia en molts d'aplecs.

Malauradament, el despoblament dels darrers decennis ha provocat la reducció del nombre d'aplecs vius. Avui dia, els que perviuen, es caracteritzen per una pèrdua o afebliment del significat religiós original i la seva funcionalitat. No obstant, l'aplec és sempre un acte de tradició popular, on molts dels participants hi assisteixen amb motivacions socials com el retrobament de parents o amics, l'àpat compartit, la música o el ball. Així, segurament la motivació

Els veïns de Farrera han recuperat i adaptat l'aplec a Santa Eulàlia d'Alendo, esdevenint una trobada de germanor. Foto: Associació Silene

més important, avui dia, per a molts, és la que desperta i manté viva la consciència i el sentiment de pertinença a un espai natural i una comunitat determinada, i a les arrels familiars que s'hi vinculen. I té com a derivada tangible positiva, la responsabilitat lliurement assumida de conservar l'ermita, els seus entorns i els camins o pistes d'accés. El fet que la iniciativa de mantenir l'aplec estigui sempre en mans del poble, sovint sense cap institució reconeguda formalment, permet que l'organització sigui molt flexible i efectiva, i explica l'adaptació o fins i tot el ressorgiment d'alguns aplecs, com el de

L'ermita de Sant Joan d'Aurós, a la Vall d'Unarre. L'aplec que s'hi celebra es troba en risc de desaparèixer, degut a l'abandó i envelliment poblacional de la zona. Font: Associació Silene

La Mare de Déu d'Arboló és objecte de gran devoció encara avui per gran part dels pallaresos. Foto: Associació Silene

gran significació i sentit per totes les persones que hi participen. Precisament és el sentiment de pertinença a un col·lectiu i a un lloc significatiu determinat, i el poder compartir un dia especial en un lloc també molt especial, els valors que més caracteritzen els aplecs, a més de l'inherent factor religiós. En resum, el fenomen dels aplecs, es manté avui com un esdeveniment multidimensional, amb un conjunt de valors positius que li donen molt de sentit i que seria desitjable potenciar. ●

Sant Joan de Colinos o Santa Eulàlia de la Serra, un aspecte fonamental per entendre el seu encaix en la societat rural actual.

Sigui quin en sigui el motiu original, com qualsevol altre fenomen viu, els aplecs han evolucionat al llarg del temps, adaptant la seva forma i celebració als contextes i les sensibilitats socials. Els aplecs són fenòmens dinàmics que segueixen tenint una

Text: Associació Cultural Silene

www.silene.es

Silene

**Parc Natural
de l'Alt Pirineu**

**Generalitat
de Catalunya**

*Al Monestir de Sant
Pere del Burgal, s'hi
manté l'aplec aprofitant
l'absis de l'antic recinte.*

*Foto Oscar Rodbag / Parc
Natural de l'Alt Pirineu*

Foto de portada: La trobada al port de Salau, via de comunicació històrica entre les valls d'Àneu i l'Ariège, és un exemple d'aplec laic. Allà es recorda i reivindica la cultura de cadascuna de les comunitats que s'hi apleguen, però també la germanor entre dos pobles que comparteixen muntanya i estils de vida. Font: Arxiu del Parc Natural de l'Alt Pirineu.